

УДК 336.02

Вахновська Н.А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ФІСКАЛЬНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті розглянуто основні джерела формування власних доходів місцевих бюджетів, проаналізовано склад та структуру місцевих податків та зборів, визначено наслідки реформи територіальної організації влади та обґрунтовано значення фіскальної складової підвищення бюджетного потенціалу в контексті сталого соціально-економічного розвитку територій в Україні.

Ключові слова: місцевий бюджет, бюджетний потенціал, фіскальна політика, місцеві податки та збори.

Vahnovska N.

PHYSICAL FACTORS INCREASE BUDGET REGIONAL POTENTIAL

The article considers the main sources of the formation of own revenues of local budgets, analyzes the composition and structure of local taxes and fees, determines the consequences of the reform of the territorial organization of power and substantiates the significance of the fiscal component of increasing the budget potential in the context of sustainable socio-economic development of territories in Ukraine.

Keywords: local budget, budget capability, fiscal policy, local taxes and fees.

Вахновская Н.А.

ФИСКАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

В статье рассмотрены основные источники формирования собственных доходов местных бюджетов, проанализирован состав и структура местных налогов и сборов, определены последствия реформы территориальной организации власти и обосновано значение фискальной составляющей повышения бюджетного потенциала в контексте устойчивого социально-экономического развития территорий в Украине.

Ключевые слова: местный бюджет, бюджетный потенциал, фискальная политика, местные налоги и сборы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сталий адміністративно-територіальний розвиток держави в контексті фінансової децентралізації визначається бюджетним потенціалом окремої одиниці (області, району, міста, села, селища), тобто обсягом власних і залучених фінансових ресурсів, акумульованих у місцевому бюджеті. Одним із першочергових завдань органів місцевого самоврядування є підвищення ролі податкових платежів місцевого значення та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів, що, в свою чергу, сприятиме посиленню фінансової стійкості та самостійності територіальних одиниць. Беззаперечно важливою парадигмою бюджетної-податкової політики держави на 2018-2020 рр. є продовження фіскальної консолідації; зокрема, впровадження середньострокової фіскальної бази, а також впровадження ефективного врядування шляхом реформи державного управління, децентралізації і реформи державних та місцевих фінансів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. У вітчизняній економічній літературі теоретичні аспекти формування та нарощення потенціалу місцевих бюджетів висвітлено у працях таких вчених-економістів як

О. Барановський, Г. Возняк, Є. Качан, В. Кравченко, О. Кириленко, Ю. Клітинський, О. Люта, П. Мельник, В. Опарін, С. Юрій, та інші.

Разом з тим, необхідно зазначити, що незважаючи на значний доробок науковців в сфері формування фіскального потенціалу місцевих бюджетів, в умовах політично-економічної кризи в Україні проблеми підвищення ролі місцевих податків та зборів в якості інструмента формування власних доходів бюджетів регіонів залишаються актуальними.

Цілі статті. Мета статті полягає в дослідженні та обґрунтуванні фіскальних чинників підвищення бюджетного потенціалу в контексті сталого соціально-економічного розвитку територій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації фінансових відносин є прямим результатом внутрішніх процесів у них, а фінансова самостійність адміністративно-територіальних одиниць – необхідною умовою такого розвитку. Фінансовим пріоритетом економічного росту у регіоні є внутрішній фіскальний його потенціал, який спроможний забезпечувати позитивну динаміку розвитку регіону й створювати конкурентне середовище.

Фінансова самостійність і самодостатність регіонів визначається станом і рівнем розвитку бюджетного потенціалу, який повинен в повному обсязі та з відповідними якісними параметрами забезпечувати витратні зобов'язання регіонів. Під бюджетним потенціалом регіону розуміють сукупність реальних можливостей місцевих органів влади мобілізувати та акумулювати в бюджеті відповідного регіону наявні та можливі для залучення фінансові ресурси з метою забезпечення фінансування витрат місцевого бюджету [1].

За джерелами формування бюджетний потенціал поділяють на внутрішній та зовнішній: внутрішній – визначається, насамперед, обсягом власних та закріплених фінансових ресурсів; зовнішній – безпосередньо залежить від суми трансфертів, що передаються з бюджету вищого рівня [1].

Власний бюджетний потенціал регіону формується за рахунок місцевих податків та податків, передбачених спеціальними податковими режимами, а також неподаткових прибутків отримуваних від державної (органів влади регіону) і муніципальної власності. Джерелами утворення залученого бюджетного потенціалу є податки і збори, що перераховуються до регіональних бюджетів в порядку, визначеному Бюджетним кодексом України та щорічно Законом України «Про державний бюджет України» на черговий фінансовий рік і надходження, що отримуються регіональними бюджетами у вигляді безоплатних надходжень з державного бюджету (дотації, субвенції, додаткові дотації). [2].

Реформа територіальної організації влади, яка сьогодні втілюється в Україні, має на меті побудову нової моделі управління суспільством на основі створення фінансово самодостатніх громад. Починаючи з 2014 року Урядові ініціативи в цьому напрямку дали змогу відчутно покращити фінансову спроможність місцевих бюджетів. Одним із підтвердженням цього є зростання частки власних доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України з 17% у 2015 році до 22% за підсумками 2017 року [3].

Загалом, протягом 2014-2017 років власні доходи місцевих бюджетів України зросли на 124 млрд грн. На 2018 рік тенденція до зростання також зберігається. А загальний розмір фінансових ресурсів, який є у розпорядженні органів місцевого самоврядування, у 2017 році вперше перевищив половину від усього зведеного бюджету України та склав 51,2%. Динаміка надходжень до бюджетів ОТГ випереджає темпи зростання доходів по інших рівнях місцевих бюджетів. Надходження власних доходів місцевих бюджетів 366 ОТГ за 2017 рік зросли на 87% та склали 9,3 млрд грн

(+4,3 млрд грн). А темп зростання власних доходів 159 ОТГ, які вже у 2016 році отримували зарахування 60% ПДФО до своїх бюджетів, становить +34,2% (+1,1 млрд грн), і це майже на 3% більше від середнього показника по Україні. Приріст надходжень ПДФО склав 41,2%, що на 1,9% більше, ніж у цілому по Україні.

Про фінансову спроможність місцевих бюджетів свідчать і залишки коштів, які склалися на рахунках станом на 1 січня 2018 року в розмірі 55,7 млрд грн [4].

Одним із важливих джерел доходів бюджетів органів місцевого самоврядування є місцеві податки і збори.

Статтею 143 Конституції України визначено, що органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки та збори. В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що місцеві бюджети мають бути достатніми щодо здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень для забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами. Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із головних завдань фінансово-бюджетної політики держави [3].

Враховуючи внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства, а також зацікавленість та безпосередній вплив органів місцевого самоврядування на мобілізацію надходжень від місцевих податків і зборів, можемо чітко прослідкувати динаміку зростання їх питомої ваги в доходах місцевих бюджетів України (без трансфертів) за даними таблиці 1.

Таблиця 1

Склад та структура місцевих податків і зборів за 2016-2017 рр. [3]

Податковий платіж	2016 р.		2017 р.		Відхилення (+,-)	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
<i>Місцеві податки</i>						
<i>Податок на майно:</i>						
- плата за землю	23 323,6	55,2	26 384,5	50,2	3060,9	-5,0
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	1 418,9	3,3	2 425,7	4,6	1006,8	1,3
- транспортний податок	246,9	0,6	245,9	0,5	-1,0	-0,1
<i>Єдиний податок</i>	17 167,1	40,6	23 388,3	44,5	6221,2	3,9
<i>Місцеві збори</i>						
<i>Збір за місця для паркування транспортних засобів</i>	66,2	0,2	77,6	0,1	11,4	-0,1
<i>Туристичний збір</i>	54,1	0,1	70,2	0,1	16,1	0
<i>Разом</i>	42 276,8	100	52 592,2	100	10315,4	x

Зважаючи на покращення стану мобілізації надходжень та зміну структури місцевих податків і зборів, їх частка у доходах місцевих бюджетів значно зросла впродовж останніх років. Якщо протягом 2007-2010 роках їх частка складала лише 1,1%-1,4%, то починаючи з 2011 року і до 2014 року вона зросла до 8,8%, а в 2017 році вже становила – 24,7%. Найбільшу питому вагу у структурі місцевих податків і зборів займають надходження від плати за землю (50%) та єдиного податку (понад 44%) [3].

Отже, місцеві податкові надходження є дієвим механізмом формування фінансового потенціалу місцевих бюджетів та джерелом соціально-економічного розвитку окремих територій громад.

Основними напрямки бюджетної політики на 2018-2020 роки в напрямку децентралізації, розробленими Міністерством фінансів України, передбачено поступове

збільшення обсягу ресурсу місцевих бюджетів. Так, фінансовий ресурс місцевих бюджетів на 2018 рік за прогнозними розрахунками становить 504,9 млрд. грн., що на 74,4 млрд. грн. більше порівняно з 2017 роком (приріст становить 17,3 %). У 2019 році – 539,5 млрд. грн. (приріст – 34,6 млрд. грн., або 6,9% порівняно з попереднім 2018 роком). У 2020 році – фінансовий ресурс місцевих бюджетів складає 564,7 млрд. грн., що на 4,7% більше даного показника 2019 року. При цьому, прогнозний обсяг доходів місцевих бюджетів також має тенденцію до зростання: 2018 рік – 248,1 млрд. грн., що становить 135% показника 2017 року (ріст – 64,5 млрд. грн.); 2019 рік – 270,1 млрд. грн. або 109% показника 2018 року (ріст – 22 млрд. грн.); 2020 рік – 283,8 млрд. грн. або 105% показника 2019 року (ріст – 13,7 млрд. грн.). Таким чином, зростання обсягу ресурсу місцевих бюджетів досягатиметься шляхом підвищення податкоспроможності останніх [5].

Одним із нововведень, що позитивно вплинуть на доходи місцевих бюджетів, є запровадження сплати земельного податку за лісові землі. Тобто, місцеві бюджети мають змогу отримати додаткові ресурси за рахунок оподаткування лісових земель. Також передбачається, що зарахування податку на доходи фізичних осіб за здані в оренду земельні ділянки повинно здійснюватися за місцезнаходженням таких орендованих земель. Іншим нововведенням є зарахування, починаючи з 1 січня 2019 року, 5% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) до бюджетів місцевого самоврядування за місцем видобутку відповідних корисних копалин [6].

Висновки. Отже, органи місцевого самоврядування мають реальні можливості впливати на обсяги надходжень місцевих податкових платежів до відповідних бюджетів, оскільки їх запровадження та встановлення розміру ставок в межах податкового законодавства належить виключно до компетенції таких місцевих органів влади. Відповідно, від ефективної організації комплексу робіт із запровадження та збирання місцевих податків та зборів, а також із мобілізації закріплених податків, таких як ПДФО, акциз та рентні платежі, залежить своєчасне і повне формування значної частини власних доходів місцевих бюджетів. Тому, важливим і необхідним є формування достовірних даних про податкову базу регіону та платників податків, ресурсно-матеріальну базу громади, а також визначення шляхів підвищення її економічного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Люта О. В. Бюджетний потенціал як визначальний чинник фінансового забезпечення розвитку регіону / О. В. Люта // Ефективна економіка. – 2013. – №12.
2. Клітинський Ю. С. Пріоритетні напрями розвитку механізму фінансового забезпечення самодостатності територій / Ю. С. Клітинський // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. – №2 (35). – С. 82-85.
3. Місцеві податки і збори: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua>
4. Власні доходи місцевих бюджетів України зросли на 124 мільярди: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions>.
5. Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.slideshare.net/ua_minfin/20182020-80883867.
6. Мінфін визначив основні параметри формування місцевих бюджетів на 2019 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua>.

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.